

УДК 811.111'246.2+811.112.2'246.2]:159.953.3

Олег Дакаленко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Ніна Коваленко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИКО-АДАПТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ПОДАЧІ АНГЛО-НІМЕЦЬКОГО БІЛІНГВАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

У статті розглядається градація адаптивного мислення студента-спортсмена при подачі англо-німецького білінгвального навчального матеріалу. Основну увагу акцентовано на тому, що білінгвальний підхід до навчання іноземними мовами є не тільки академічним, а й практичним, а також, як соціальне явище, набуває вагомого значення. Методологія, що пропонується, дає змогу викладачу сприяти підсиленню процесу якісного запам'ятовування студентами лексико-граматичного матеріалу як професійного спрямування так і для загальноповсякденного використання.

Ключові слова: адаптивна пам'ять, іноземні мови, розвиток, матеріал, мислення, англо-німецький білінгвізм.
Літ. 9.

Олег Дакаленко, кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков
Нина Коваленко, кандидат филологических наук, заведующий кафедрой иностранных языков
Днепропетровского государственного института физической культуры и спорта

К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ АНАЛИТИКО-АДАПТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ПОДАЧЕ АНГЛО-НЕМЕЦКОГО БИЛИНГВАЛЬНОГО МАТЕРИАЛА

В статье рассматривается градация адаптивного мышления студента-спортсмена при подаче англо-немецкого билингвального учебного материала. Основное внимание акцентировано на том, что билингвальный подход к обучению иностранным языкам является не только академическим, но и практическим, а также, как социальное явление, приобретает большое значение. Методология, которая предлагается, дает возможность преподавателю способствовать усилению процесса качественного запоминания студентами лексико-грамматического материала как профессиональной направленности так и для общего употребления.

Ключевые слова: адаптивная память, иностранные языки, развитие, материал, мышление, англо-немецкий билингвизм.

Oleh Dakalenko, Ph.D.(Phylology), Associate Professor of the Foreign Languages Department
Nina Kovalenko, Ph.D.(Phylology), Associate Professor of the
Foreign Languages Department, Head of the Foreign Languages Department
Dnipropetrovsk State Physical Culture and Sport Institute

THE DEVELOPMENT OF ANALYTICAL AND ADAPTIVE THINKING WHEN SUBMITTING THE BILINGUALISM MATERIAL OF ENGLISH AND GERMAN

The article presents the gradation of adaptive thinking of the student-athlete while providing English-German bilingual training material. The main attention is focused on the fact that the bilingual approach to the teaching of foreign languages is not only an academic but also practical as well and as the social phenomenon of great importance. The methodology, that is provided, allows the teacher to strengthen the process of memorization by students lexical and grammatical material of the professional field as well as for the common using.

Keywords: an adaptive memory, the foreign languages, a development, the material, thinking, the English and German bilingualism.

Постановка проблеми. Процес активної інтеграції України в Євпропейський та загальносвітовий простір зумовив зростання інтересу молоді до оволодіння не одним, а декількома іноземними мовами. Як відомо, вивчення двох іноземних мов закріплено новими програмами середніх загальноосвітніх шкіл. Діти та їх батьки мають змогу обирати дві з трьох (рідше з чотирьох) найбільш розповсюджених у світі мов: англійської, німецької, французької (іноді іспанської). Вступаючи до вищу

абітурієнти оберуть іноземну мову для подальшого засвоєння з тих, що вивчалися у школі. Але "друга іноземна" повинна не тільки залишатись активною, але й якомога вдосконалюватись. Для майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та діючих спортсменів практика поперемінного користування двома мовами на достатньому рівні є дуже важливим та необхідним у професійній діяльності. Тому проблема введення засад білінгвізму у навчальний процес навчальних закладів фізкультурної спрямованості стає важливим та актуальним.

Зрозуміло, що білінгвізм це складне комплексне явище, яке вивчається та досліджується у декількох науках, таких як лінгвістика, психологія, методика викладання іноземних мов, соціологія тощо. В рамках наданої статті буде розглядатись англо-німецький білінгвізм, як метод паралельного оволодіння мовами германської групи, який може бути використаний в процесі викладання іноземних мов у немовних (фізкультурних) вишах [4, 112].

Сьогодні очевидним є той факт, що білінгвізм притаманний та характерний для різних полімовних ситуацій, протягом століть та окрім того дотримувався тенденції до розширення, що, зокрема, проявляється у активному та “великому” спорті. Аналізуючи відповіді спортсменів та їх розповіді про мовні ситуації, що виникали в їх професійній діяльності, слід зазначити, що для студента-спортсмена – необхідність володіти декількома мовами є закономірний факт та суттєва необхідність. Константою до осмислення “англо-німецьких” білінгвальних позицій є аналітико-адаптивне запам’ятовування, обопільний лексико-граматичного базису, що пропонується, (тобто студент запам’ятовує візуально-аналітично, адаптуючись до значення та написання лексем), який сприяє концептивній подачі білінгвального матеріалу такого виду, що, у наслідок, буде розширювати аналітичний кругозір студента-спортсмена, та як висновок – “обсяг” його пам’яті, і, допоможе тим, хто навчаються розвинути себе у сфері міжкультурно-комунікативних особливостей на рівні світогляду. За словами професора Бугуйчука В. В. “...немає особистості без світогляду. Світогляд – невід’ємний та найбільш важливий компонент усвідомлення особистості, яка займається спортом та фізичною культурою. <...> В цілому про таких людей можна судити за їхнім світоглядом, хоча сам він об’єктивується та виявляється лише в багатогранній діяльності людини, у його соціально-значимих вчинках. Який світогляд, такий й соціальний тип людини” [2, 18]. Ми цілком погоджуємося з думкою провідного вченого.

Ми заключаємо, що тип сучасного діючого спортсмена та студента-спортсмена досить неоднорідний: серед студентів однієї академічної групи є мешканці великих міст та сільської місцевості, колишні учні мовних спецшкіл та шкіл де іноземна мова майже не викладалась, особи, які давно та поглиблено вивчають одну або дві європейські мови та ті, хто через велику спортивну завантаженість не мав змоги приділяти достатню увагу навчанню у загальноосвітній школі.

Викладачі іноземних мов в спортивному вузі Молодь і ринок №3 (146), 2017

неминуче приходять до необхідності використовувати в якості основного адаптивне навчання, згідно якому викладання повинно починатися з того матеріалу, на якому “зупинився” студент, коли закінчував середню освіту. Оскільки студенти мають різний початковий рівень володіння іноземною мовою, а також різні здібності та об’єктивні можливості засвоєння матеріалу, застосування адаптивної методики не можливе без розвитку у студента адаптивного лінгвістичного мислення. Таке мислення “надає можливість індивідуалізувати навчання та оптимізувати зусилля викладачів у викладанні іноземних мов з позиції англо-німецького білінгвізму” [6, 47].

Є такі академічні групи, де середній рівень володіння іноземною мовою (насамперед, англійською) досить високий. Саме для цієї аудиторії і є корисним запропонувати звернути увагу на взаємозалежну інтерференцію англійської та німецької мов, яка є не тільки модеративною, соціально значущою, але й практично важливою. Студенти одразу запам’ятають фонетично та семантично подібну базову лексику: training – das Training; weightlifting – das Gewichtheben; book – das Buch; sport – der Sport та інші.

Останнє положення, перцептивно, дає поштовх для первинної “внутрішньої” парадигми розвитку студентом-спортсменом *своїї* “білінгвальної” пам’яті, що з точки зору методики викладання іноземних мов для немовних вишів може стати своєрідною прерогативою та інноваційним науковим підходом. “Безсумнівним достоїнством даного підходу є спрямованість на “свідомлене – неусвідомлене” оволодіння мовою, орієнтація на використання явищ, які вивчаються, у процесі професійного спілкування та використання аутентичних та адаптивних матеріалів” (С.Г. Кашина) [5, 30].

Введення принципу англо-німецького білінгвізму у навчальний процес дозволить викладачам не тільки підсилити мотивацію до вивчення декількох європейських мов, але й розвинути аналітичне мислення, завдяки якому студенти, за допомогою узагальнення та аналізу викладеного матеріалу, сформулюють більш менш цілісну картину германської групи іноземних мов.

Цей підхід дозволить розвивати полікультурну освіту (Див. [3, 6 – 8]), як спосіб залучання студентів-спортсменів до англійської та німецької культури з метою формування оціночного усвідомлення, яке дозволить міцно взаємодіяти з представниками країн англо-німецьких регіонів (у нашому випадку англомовних та німецькомовних країн) та інтегруватися у світовий та загальноєвропейський культурно-освітницький

простір, буде сприяти прагненню спортсмена до позитивного результату та забезпечити багатовекторність та логічну багатоплановість даного “адаптивного феномену” у спортивно-іншомовній комунікації.

Мета статті полягає у розкритті принципів розвитку аналітико-адаптивного мислення студентів спортивних вишів при подачі англо-німецького білінгвального матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до проблем білінгвізму, адаптивної англо-німецької двомовності на сучасному етапі та з боку теоретичного та практичного підходу достатньо закономірний, та певною мірою соціально обумовлений, актуальний для не носіїв мови, які вивчають іноземну мову.

Це досить суттєво, бо у самій суті білінгвізму приховано смисл та зміст міжкультурної комунікації, яка допоможе розвитку образності та враженості того, хто навчається, і покращить процес запам'ятовування та допоможе “референтній” пам'яті чітко відрізнити граматичні категорії обох мов та у рівному ступені знаходити “схожості” їх лексичної та граматичної складових.

Аналізуючи сучасну соціокультурну ситуацію в країні і світі можна визначити той факт, що англо-німецький білінгвізм розвивається. Цей процес зумовлений наступними факторами:

- розвитку світового інформаційного простору, стрімке розповсюдження сучасних інформаційних та комунікативних технологій як Інтернет та інші засоби масової інформації; у англо-німецькомовних регіонах (напр. Німеччина, Австрія);

- використання нових інформаційно-комунікативних технологій (Інтернет-”газети” німецькою та англійською мовою, з більш-менш схожою подачею “гарячого” матеріалу, або, джерела спортивних новин і т.і.); навчання у online режимі;

- потреба у англо-німецькому навчанні як засобі вузької професійної підготовки (у нашому випадку – це спортивне спрямування), що має дати майбутнім спорт-фахівцям можливість реалізувати свій потенціал та активно працювати на європейському ринку [7, 311].

Професор Б.В. Біляєв висловлював думку про те, що “якщо при оволодінні першою іноземною мовою людина з великим трудом розпочинає уловлювати лексичну та граматичну своєрідність обох мов, тоді при оволодінні другою іноземною мовою він вже насамперед відчуває можливу своєрідність цієї мови і тому легше схоплює як її лексичні, так і граматичні особливості” [1, 24].

Наведемо такий досить простий порівняльний приклад: схожість граматичних англо-німецьких

структур: правильні та неправильні дієслова – слабкі та сильні, використання артикля, Perfekt (Perfect) та Plusquamperfekt (Past Perfect), частки “to” і “zu” + Infinitiv(e), наявність дієслова-зв'язки у структурі простого речення, утворення часових форм (допоміжні дієслова haben = to have, модальні дієслова, означений та неозначений артикль і т. і. (Див.: [8, 14 – 16, § 4. “Психолінгвістичний аспект граматики”]). Тому, на нашу думку, даний рівень оволодіння граматики-конструктивною компетенцією припускає наявність у студента-спортсмена базових знань з німецької та англійської мов та навичок оперування мовними засобами спілкування на даних мовах, або однією з них; утворення умов для вміння розуміти та утворювати висловлювання німецькою та англійською мовами у відповідності з конкретною сферою, тематикою та ситуацією спілкування; використання “різних стратегій витягування інформації із звукового та письмового тексту та інтерпретувати отриману інформацію” [9, 180].

Вищевикладені теоретичні позиції суть підготовча сходинка введення “мислення” у своєрідний комунікативний напрямок вступного курсу, який сприятиме утворенню у студента-спортсмена елементарних навичок та вмін практичного оволодіння другою іноземною мовою – німецькою. У перспективі навчальний предмет комунікативного циклу – німецька мова – як друга іноземна після курсу вивчення англійської мови, повинна включати у свій зміст наступні компоненти: мовний матеріал; мовленнєві навички та вміння; теми та ситуації, у рамках яких формуються нові навички та звукове оформлення; мовні поняття, які у англійській мові відсутні. Варто зазначити, що головною задачею “базової сходинки” білінгвального підходу до вивчення німецької та англійської мов є забезпечення “мінімального (базового)” комунікативного рівня володіння мовою, та підготовки мислення до білінгвальної подачі навчального матеріалу.

Ми припускаємо думку, що для формування навичок та вмін у другій іноземній мові (німецькій на базі англійської) ефективно використовувати наступні три типи вправ: інформаційні, мотиваційні, оперативні. Вони нададуть змогу покращити, поперше, оперативну пам'ять; по-друге, асоціативні моменти для подальшого запам'ятовування та зберігання у розумі навчального білінгвального матеріалу.

За допомогою цих вправ студенти-спортсмени повинні виробити в собі вміння виражати власне відношення за приводом прочитаного або почутого, коментувати будь-який факт або події з їхнього спортивного життя, та також вміння

давати розгорнуті аналітичні відповіді, аргументувати та надавати стрічні запитання для подальшої тематичної організації, внаслідок якої “алгоритм” аналітико-адаптивної пам’яті впливатиме на “білінгвальну свідомість-підсвідомість”, що утворює процес формування взаємозв’язку сфери мислення студента-спортсмена зі сферою “білінгвальної уяви” про “лексико-граматичний склад англійської та німецької мов шляхом порівнянь або міжкультурної асоціації” [4, 114].

В процесі впровадження “модеративного білінгвізму” у навчальний процес виникає системна необхідність переосмислення процесу навчання студентів спортивних вишів засобами експериментально-білінгвального спілкування з позицій використання міжкультурного підходу. Має відбутися зміна звичних методичних стратегій на інноваційні, які залежать від потреб нової міжкультурно-освітницької стратегії.

Для первинного закріплення лексико-граматичного матеріалу використовується ознайомлювальне білінгвальне читання тексту теми “Про себе” у візуально вербальному вигляді з метою не лише ознайомлювального читання, але й для сприйняття мовних/мовленнєвих кліше, де важливу роль відіграють розташовані у дужках та підкреслені у німецькомовному тексті – англомовні денотати, для “білінгвального враження” студента-спортсмена, які допоможуть йому в подальшому адаптувати пам’ять до паралельно-залежного мовного (лексико-граматичного) матеріалу:

Über sich selbst (About Myself)

Ich heiße... Am ... (Monat/ *Month*) 19... wurde ich in Dnipropetrows'k geboren (*was ... born*). Mein Vater (*father*) ist Arbeiter (*worker*), meine Mutter (*mother*) ist Lehrerin (*teacher*). Ich habe (*I have*) einen Bruder (*brother*) und eine Schwester (*sister*).

Ich studiere (*I study*) an der Hochschule für Körperkultur (*Physical Culture Institute*) und bin im ersten Studienjahr (*first year study*). Wir lernen (*study, learn*) die Theorie und Praxis der Körperkultur (*of physical culture*) und des Sports (*of sports*). Nach dem Studium (*after the studies*) will ich (*i will/want to...*) als Sportlehrer (*instructors of sport*) und Trainer arbeiten. Am liebsten (*most willingly*) turne ich (*to go in for sport*). Ich habe die erste Leistungsklasse (*first category, ranking*) im Turnen (*gymnastic*) und nehme oft an den Wettkämpfen teil.

Mit (*with*) großem (*great*) Interesse (*interest*) besuche (*to visit*) ich Vorlesungen (*lectures*) und wissenschaftliche (*scientific*) Vorträge (*announcements*,

reports), besonders (*especial*) auf dem Gebiet (*on the branch*) der Physiologie.

Ich interessiere mich (*myself*) für (*for*) Kunst (*art, craft*) und Literatur (*literature*), besuche Museen (*museums*) und Ausstellungen (*exhibitions, shows*), gehe gern (*willingly*) ins Theater (*theatre*) und Kino (*cinema*).

Ich nehme (*take*) aktiv (*active*) am öffentlichen (*public, social*) Leben (*life*) teil (*part*).

Вищеприведена “білінгвальна схоластика” у вигляді німецькомовного тексту з детально-контекстуальними “in-гlossen” дозволяє зробити висновок, що оволодіння другою іноземною мовою (німецькою) – для студентів, які більш-менш ознайомлені з професійно-спрямованою англійською мовою, є не просто накопиченням іншомовного матеріалу в результаті підбору лексичних одиниць, ситуацій та засвоєння граматичних форм, структур, але й перебудовою, можливо, ментальних механізмів студента-спортсмена для взаємодії, а пізніше паралельного використання двох мовних систем та відображення власної оперативно-зорової адаптивної пам’яті, що на перших етапах засвоєння другої мови потребує формування навичок “переключення” з мови на мову, а на пізніших етапах – нейтралізацію однієї системи для утворення більш сприятливих умов функціонування іншої – німецькомовної системи, яка спроможна, завдяки своїй “мовній логіці” розширити резерв довгострокової пам’яті студентів-спортсменів, що, в свою чергу, має скласти цілу психологічно-методичну систему не тільки для викладача, але й для самонавчання та самовдосконалення студентів (аспірантів).

Викладені факти дозволяють зробити висновок, що питання розвитку аналітико-адаптивної пам’яті студентів спортивних вишів вкрай важливе та актуальне. В умовах англо-німецького білінгвального навчання воно набуває вагомого значення для успішної соціалізації майбутніх фахівців у сфері фізичної культури і спорту.

Висновки. При засвоєнні принципу білінгвізму у вивченні іноземних мов, студенти формують у своїй свідомості не тільки об’ємну лінгвістичну картину, але і отримують можливість порівняти мовні конструкції німецької та англійської мов, оцінити ступінь їх конвергенції та дивергенції. Вивчаючи дві найбільш поширених європейських мов, студенти наочно переконуються в суттєвій схожості їх лексико-граматичних структур, освоюють основи англо-німецького мовлення і, як наслідок, розвивають аналітичне мислення.

Література

1. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В. Беляев. – М.: Просвещение, 1965. – 227 с.
2. Бугуйчук В.В. Физическая культура, спорт, мировоззрение. Монография / В.В. Бугуйчук. – Днепропетровск: Издательство Днепропетровского университета, 1997. – 180 с.
3. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики. Учебное пособие. Третье переработанное и дополненное издание. – М.: Издательство “Лабиринт”, 2001. – 304 с.
4. Дакаленко О.В., Коваленко Н.Л. Актуалізація білінгвального (англо-німецького) аналітичного читання професійно спрямованих текстів студентами-спортсменами // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2016. – Випуск 30. – С. 110–116.
5. Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка: учеб. Пособие для студентов филологических факультетов университетов / Е.Г. Кашина; отв. ред. А.С. Гринштейн. – Самара: Изд-во “Универс-групп”, 2006. – 75 с.
6. Коваленко Н.Л., Дакаленко О.В. Психолого-педагогічний та системно-структурний аналіз адаптивних підходів до вивчення іноземних мов у вищих спортивній спрямованості // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал № 2 (133) лютий 2016. – Дрогобич, 2016 р. – С. 45–48.
7. Коваленко Н.Л., Дакаленко О.В. Система умов педагогічного процесу оволодіння іноземними мовами студентами-спортсменами в рамках психолого-педагогічної адаптації до навчальної діяльності // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення: матеріали XIV Міжнародної наук.-практ. конф. молодих учених: у 2 т. / відповід. ред. М.О. Лянной, наук. ред. Т.О. Лоза. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. – Т. I. – С. 309–313.
8. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций: пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е.Н. Соловова. – 4-е изд. – М.: Просвещение, 2006. – 239 с.
9. Черемисина А.А. “К вопросу о типологии учебных текстов (на материале текстов по страноведению)” // Учебный процесс как основа комплексной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде. Материалы международной юбилейной научно-практической конференции, 22–24 июня 2005 г. – Одесса: ОНПУ, ПФ, 2005. – 295 с.
3. Gorelov I.N., Sedov K.F. (2001). *Osnovy psiholingvistiki. [Basis of psycholinguistic]. Uchebnoye posobiye. Tret'ye pererabotannoye i dopolnennoye.* Moscow: “Labirint” Publ., 304 p. [in Russian].
4. Dakalenko O.V., Kovalenko N.L. (2016). *Aktualizatsiya bilingal'nogo (anglo-nimez'kogo chytannya profesiyno spryamovanykh tekstiv studentamy-sportsmenamy [Actualization of bilingual (English and German) reading of professionally texts for sports-students]. Pedagogichnyy almanah: zbirnyk naukovykh praz', redkol. V.V. Kuz'menko (golova) ta in.* Cherson: KVNZ “Cherson'ska akademiya nepereryvnoy osvity”, vol. 30, pp. 110–116. [in Ukrainian].
5. Kashyna Je. G. (2006). *Traditsii i innovatsii v metodike prepodavanija inostrannogo jazyka: [Traditions and innovations to the technique of foreign language teaching]. Ucheb. posobiye dlja studentov filologicheskikh fakultetov universitetov; отв. red. A.S. Grinshteyn, Samara: “Univers-grupp” Publ., 75 p. [in Russian].*
6. Kovalenko N.L., Dakalenko O.V. (2016). *Psychologo-pedagogichnyj ta systemno-strukturnyj analiz adaptivnykh pidhodiv do vvychnenja inozemnykh mov u vyshah sportyvnoy spryamovanosti [Psychological and pedagogical systematic and structural analysis of the adaptive approaches to the learning of foreign languages at the higher educational sports institutions]. Youth and market. Monthly scientific-pedagogical journal, Vol. 2 (133), february 2016. Drogobych, pp. 45–48. [in Ukrainian].*
7. Kovalenko N.L., Dakalenko O.V. (2014). *Systema umov pedagogichnogo procesu ovododinnja inozemnykh movamy studentamy-sportsmenamy v ramkah psihologo-pedagogichnoy adaptatsiji do navchalnoy dijalnosti. [System of conditions of pedagogical process in mastering a foreign language of sports students within the framework of psychological and pedagogical adaptation to educational activity]. Suchasni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu riznykh grup naselennja: meterialy XIV Mishnarodnoy nauk.-prakt. konf. Molodych uchenych: u 2 vol., vidpovid. red. M.O. Ljannoj; nauk. red. T.O. Loza. Sumy: SumDPU im. A.S. Makarenka, vol. I, pp. 309–313. [in Ukrainian].*
8. Solovova Je.N. (2006). *Metodika obuchenija inostrannym jazykam: [Methods of training of foreign languages]. Bazovyj kurs lekcij: posobiye dlja studentov ped. vuzov i uchitelej, 4-je izd (Publ.), Moscow: Prosvsheniye, 239 p. [in Russian].*
9. Cheremisova A.A. (2005). *“K voprosu o tipologii uchebnykh tekstov (na materiale tekstov po stranovedeniju)” [To the question on typology of educational text (on a material of area studies texts)]. Uchebnyj prozess kak osnova kompleksnoj adaptatsii inostrannykh studentov k novoj obrazovatel'noj, sozial'noj i kul'urnoj srede. Materialy meshdunarosnoj jubilejnoj nauchno-prakticheskoy konferenzii, 22–24 iyunja, Odesa: ONPU, PF, 295 p. [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 21.02.2017